

Fai 'e Palesiteni Henry B. Eyring
Tokoni 'Uluaki 'i he Kau Palesitenisī 'Uluakí

Ko e Hokohoko 'o e Fakahaá

He 'ikai fe'unga 'a e fakamaau mo e fakakaukau poto 'a e tangatá ke ma'u ai ha tali ki he ngaahi fehu 'i mahu'inga taha 'o e mo'uí. 'Oku tau fie ma'u e fakahā mei he 'Otuá.

Ko 'eku 'amanaki he 'aho ní ke tau ongo'i kotoa 'e 'ofa mo e maama mei he 'Otuá. 'Oku tokolahi ha ni'ihī 'oku nau fanongo he 'ahó ni 'oku nau ongo'i ha fie ma'u vivili ki he tāpuaki 'o e fakahā fakatāutaha mei he'etau Tamai Hēvani 'ofá.

Ki he kau palesiteni fakamisioná, mahalo ko ha lotu tāuma'u ia ke 'ilo e founga ke fakalotolahi'i ai ha faifekau 'oku faingata'a'ia. Ki ha tamai pe fa'ē 'i ha feitu'u 'i he māmaní 'oku hoko ai ha tau fakalilifu, ko ha fie ma'u vivili ia ke 'ilo pe 'e hiki honau fāmilí ki ha feitu'u malu ange pe nofo pē he feitu'u 'oku nau 'i aí. 'Oku laungeau ha kau palesiteni fakasiteiki mo e kau pīsope 'oku nau lotua he 'ahó ni ke 'ilo e founga ke tokoni ai ki he 'Eikí 'o fakahaofi ha sipi hē. Pea ki ha palōfita, ke 'ilo pe ko e hā e me'a 'oku finangalo e 'Eikí ke ne lea 'aki ki he Siasí pea ki ha māmani moveuveu.

'Oku tau 'ilo kotoa he 'ikai fe'unga 'a e fakamaau mo e fakakaukau poto 'a e tangatá ke ma'u ai ha tali ki he ngaahi fehu 'i mahu'inga taha 'o e mo'uí. 'Oku tau fie ma'u e fakahā mei

he 'Otuá. Pea he 'ikai ke tau fie ma'u ha fakahā pē 'e taha 'i he taimi puputu'ú, ka 'oku tau fie ma'u ke toutou hoko ia. 'Oku 'ikai ke tau fie ma'u ha momeniti pē 'e taha 'o e mahinó mo e fiemālie taimi nounou, ka 'oku tau fie ma'u ha tāpuaki 'o e fetu'utaki hokohoko mo e 'Otuá.

'Oku tuku'au mai hono fokotu'u 'o e Siasí mei ha ki'i tamasi'i na'á ne 'ilo 'oku mo'oni ia. Na'e 'ilo 'e he talavou ko Siosefa Sāmitá he 'ikai ke ne 'ilo 'iate ia pē 'a e siasi ke kau ki aí. Ko ia, na'á ne fehu 'i ki he 'Otuá 'o hangē ko hono talaange 'e he tohi 'a Sēmisí. Na'e hā mai 'a e 'Otua ko e Tamai mo Hono 'Alo 'Ofa'angá 'i ha vao'akau. Na'á Na tali 'a e fehu 'i ne mahulu atu 'i he mālohi 'o Siosefa ke ne talí.

Na'e 'ikai ngata pē 'i hono ui ia 'e he 'Otuá ke fokotu'u e Siasí mo'oni 'o Sīsū Kalaisí, ka na'e fakafoki mai ai e mālohi ke 'omai e Laumālie Mā'oni'oni ke lava 'o hokohoko atu e fakahā mei he 'Otuá.

Na'e fakamatala 'i 'e Palesiteni Poiti K. Peeka 'a e faka'ilonga 'o e Siasí mo'oni 'o peheni: "'Oku

hokohoko atu 'a e fakahaá 'i he Siasí: 'oku ma'u ia 'e he palōfita ma'á e Siasí; kau palesiteni ki hono siteikí, misioná, pe ko 'ene kōlomú; pīsopé ki hono uōtí; tamai ki hono fāmilí; mo e fakafoki'ituituí ma'anautolu."¹

'Oku kamata, faka'osi mo hokohoko atu e founga faka'ofa'ofa ko ia 'o e fakahaá 'i he'etau ma'u e fakahā fakafoki'ituituí. Tau fakatā 'aki 'a Nifai foha 'o Lihai. Na'e misi 'ene tamai. Na'e pehē 'e ha ni'ihī 'i he fāmilí 'o Nifai ko e misi 'a Lihai ko ha faka'ilonga e puputu'u 'o e fakakaukau. Na'e kau 'i he misi ha fekau mei he 'Otuá ki he ngaahi foha 'o Lihai ke nau fakahoko ha me'a fakatu'utāmaki 'o foki ki Selusalema ke 'omi e 'ū lau'i peletí, 'a ia 'oku 'i ai e folofola 'a e 'Otuá, ke nau 'alu mo ia 'i he'enau fononga ki he fonua 'o e tala'ofá.

'Oku tau fa'a lea 'aki e fakamatala lototo'a 'a Nifai 'i hono kole

ange 'e he'ene tamaí ke nau foki ki Selusalemá. 'Oku mou 'ilo e fakaleá: "Te u 'alu 'o fai 'a e ngaahi me'a kuo fekau 'e he 'Eikí."²

'I he fanongo 'a Lihai ki hono lea 'aki 'e Nifai e ngaahi lea ko iá, na'e fakamatala 'e he folofolá na'á ne "fu'u fiefia 'aupito."³ Na'e fiefia koe'uhí he na'á ne 'ilo kuo tãpuekina 'a Nifai 'aki e fakahã mahino ko e misi 'ene tamaí ko ha fetu'utaki mo'oni mei he 'Otuá. Na'e 'ikai ke pehē 'e Nifai, "Te u 'alu 'o fai 'a e ngaahi me'a kuo fekau 'e he'eku tamaí." Ka na'á ne pehē, "Te u 'alu 'o fai 'a e ngaahi me'a kuo fekau 'e he 'Eikí."

'Okú ke 'ilo mei ho'o a'usia 'i ho fãmilí 'a e 'uhinga ne "fu'u fiefia 'aupito" ai 'a Lihai. Na'e ma'u 'ene fiefiá mei hono 'ilo kuo ma'u 'e Nifai ha fakahã fakamahinó.

Kuo fokotu'u 'e ha mãtu'a tokolahí ha ngaahi tu'utu'uni fakafãmili ki he

taimi 'e foki mai ai ki 'api e fãnau ta'u hongofulu tupú. Ka ke fakakaukau ki he fiefia 'i he taimi 'oku 'ilo ai 'e he mãtu'á, 'o hangē ko ha taha 'i he uike kuo hilí, na'e 'ikai ngata pē hono fokotu'u 'e ha fãnau ne toki mavahe pē mei 'api ha taimi foki ki 'apí, ka na'á ne toe tauhi mo e Sãpaté 'o hangē ko hono ako'i ia 'i 'apí. 'Oku tolonga e fakahã 'a ha mãtu'á, 'i he hokohoko atu 'o e fakahã fakafo'itui-tuí 'i he fãnau.

'Oku pau ne mahino ki he'eku fa'eé 'a e tefito'i mo'oni ko ia 'o e fakahaá. 'I he'eku kei talavou, te u tãpuni fakaololo e matapã ki muí 'i he'eku foki mai kuo tu'uapoó. Na'e pau ke u fakalaka atu 'i he loki mohe 'o 'eku fa'eé ki hoku lokí. Neongo 'eku 'ete'ete fakalongolongo atú, ka 'i he'eku fe'unga pē mo e matapã ava si'isi'i hono lokí, te u fanongo ki hoku hingoá, 'i ha le'ó vaivai ma'u pē, "Hale, ki'i hũ mai angé."

Te u hũ atu 'o tangutu he tapa'i mohengá. 'E fakapo'uli 'a e lokí. Kapau na'á ke fanongo, te ke pehē mahalo ko e talanoa pē kau ki he mo'uí. Ka 'oku a'u ki he 'ahó ni, mo e toutou ha'u ki he'eku fakakaukau 'ene leá, 'i he mãlohi tatau ne u ma'u 'i he'eku lau hoku tãpuaki fakapēteliaké.

'Oku 'ikai ke u 'ilo e me'a na'á ne lotua 'i he'ene talitali kiate au he ngaahi pō ko iá. 'Oku ou tui ko hano kongá ke malu'i au. Ka 'oku ou tui pau na'á ne lotu 'o hangē ko ha lotu 'a ha pēteliaké kimu'a peá ne foaki ha tãpuakí. 'Okú ne lotua 'e ongo 'ene leá ki he tokotahá ko ha folofola mei he 'Otuá kae 'ikai 'a'ana. Na'e tali e tãpuaki ko ia ne lotua 'e he'eku fa'eé ma'akú. 'Okú ne 'i he maama tatali-anga 'o e ngaahi laumãlié 'i ha ta'u 'e 40 tupu. 'Oku ou 'ilo pau 'oku fiefia lahi 'i hono tãpuekina au fakatatau mo 'ene kolé he kuó u fakatokanga'i

e fekau 'a e 'Otuá 'i he ngaahi me'a na'á ne lea 'akí. Pea kuó u feinga ke 'alu mo fai e me'a 'okú ne 'amanaki te u fakahokó.

Kuó u fakatokanga 'i e mana tatau 'o e hokohoko e ma'u fakahaá 'i he kau palesiteni fakasiteiki mo e kau pīsope 'i he Siasí. Pea hangē ko 'ene hoko 'i he fakahā ki he kau taki fakafāmilí, 'oku makatu'unga e mahu'inga 'o e fakahaá 'i he ma'u 'a e fakahā fakamahinó 'e kinautolu 'oku tatakí.

Ne u mamata ki he mana 'o e fakahaá 'i he pā 'a e Tānaki'anga Vai Teitoní 'i 'Aitahō he 1976. 'Oku 'ilo 'e hamou tokolahi e talanoa 'o e me'a ne hokó. Ka 'e lava 'o tāpuekina kotoa kitautolu he kaha'ú 'e he sippinga 'o e fakahā ne ma'u 'e he palesiteni fakasiteiki.

Na'e lauiafe e kakai ne mavahe 'i he 'auha honau 'apí. Ne tokanga 'i e ngāue tokoní 'e ha palesiteni fakasiteiki fakalotofonua, ko ha tangata faama. Na'á ku 'i ha lokiako 'i Ricks College 'i ha ngaahi 'aho si'i hili 'a e fakatamakí. Ne a'u ange ha taki mei he kautaha tokoni 'a e pule'angá. Na'á ne hū ange mo hono tokoní ki he loki lahi ne fakatahataha 'i ki ai 'e he palesiteni fakasiteiki 'a e kau pīsopé pea mo ha kau faifekau 'o ha ngaahi siasi fakalotofonua kehe. Na'á ku 'i aí he ko e tokolahi 'o e kau hao mo'uí na'e tokanga 'i mo nau nofo 'i he 'apiako 'o e 'univēsiti na'á ku palesiteni aí.

'I he kamata 'a e fakatahá, na'e tu'u hake e fakafofonga mei he kautaha tokoni 'a e pule'angá 'o kamata fakamatala mālohi 'a e me'a na'e fie ma'u ke faí. Hili 'ene lisi takitaha ha ngaahi ngāue 'e nima pe ono na'á ne pehē na'e fu'u fie ma'ú, ne fanafana atu e palesiteni fakasiteiki, "Kuo mau 'osi fai ia."

Hili ha ngaahi miniti si'i, na'e pehē ange leva e tangata mei he kautaha tokoni 'a e pule'angá, "Oku ou tui 'oku totonu ke u ki'i tangutu pē 'o sio." Na'á ne fanongo leva mo hono tokoní kae lipooti 'e he kau pīsopé mo e kau palesiteni kaumātu'á e me'a kuo nau faí. Na'a nau fakamatala 'i 'a e fakahinohino ne nau ma'u mei honau kau takí mo 'osi fakahokó. Na'a nau fakamatala foki kau ki he me'a ne

ue 'i kinautolu ke faí 'i he'enau fai 'a e fakahinohino ki hono kumi e ngaahi fāmilí pea tokoni 'i kinautolú. Na'e fuoloa e po'ulí he 'aho ko iá. Na'a nau hela'ia kotoa ke toe fakahaá 'i ha ongo ka ko 'enau 'ofa pē ki he kakai.

Na'e fai leva 'e he palesiteni fakasiteiki ha ngaahi fakahinohino faka'osi ki he kau pīsopé, peá ne fanongonongo leva 'a e taimi ki he fakataha lipooti hokó 'i he pongipongi hono hokó.

Na'e a'u mai 'i he pongipongi hono hokó e taki 'o e timi 'a e pule'angá 'i ha miniti 'e 20 kumu'a pea toki kamata e fakataha lipōtí. Na'á ku fanongo ki ha'ane fanafana ange ki he palesiteni fakasiteiki, "Palesiteni, ko e hā 'okú ke fie ma'u ke u fai mo e kau mēmipa 'i he'eku timi?"

Kuó u mamata ki he me'a ne mamata ki ai e tangata ko iá 'i he taimi 'o e faingata'á mo e 'ahi'ahí, 'i he funga 'o e māmaní. Na'e mo'oni 'a Palesiteni Peeká. 'Oku hokohoko mai 'a e fakahaá ki he kau palesiteni fakasiteiki ke hiki kinautolu ke ma'olunga ange 'i honau potó mo e me'a 'oku nau lavá. Pea mahulu angé, 'oku 'oange 'e he 'Eikí kiate kinautolu 'oku tatakí 'e he palesiteni ha fakamo'oni pau ko 'ene fekaú 'oku mei he 'Otuá 'o fakafou he Laumālie Mā'oni'oni ki ha tangata ta'e haohaoa.

Kuo tāpuekina au ke ui ke muimui 'i ha kau taki ue 'i fakalaumālie 'i he kongá lahi 'o 'eku mo'uí. Na'e ui au 'i he'eku kei talavou si'i ke tokoni ki ha palesiteni kōlomu 'o e kaumātu'á. Na'á ku hoko foki ko ha tokoni ki ha ongo palesiteni fakavahefonua, ki ha Pīsope Pule 'o e Siasí, mo ha mēmipa 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e

Toko Hongofulu Mā Uá, pea mo ha tokoni ki ha ongo Palesiteni 'e ua 'o e Siasí. Kuó u mātā e fakahā kiate kinautolú pea fakapapau 'i ia ki honau kau muimuí.

'Oku 'ikai ma'u ngofua 'a e fakahā fakatāutaha ko ia hono talí 'a ia 'oku tau faka'anauá, pe ma'u pē 'i hano kole. Na'e foaki 'e he 'Eikí 'a e tu'unga mo'ui ki he malava ke ma'u 'a e ngaahi fakamo'oni pehē mei he 'Otuá. Ko ha fakahinohino ia ki ha taha pē 'oku fekumi ki he fakahā fakatāutahá 'o hangē ko ia kuo pau ke tau faí.

"Tuku foki ke fonu 'a ho lotó 'i he manava'ofa ki he kakai fulipē, pea ki he fale 'o e tuí pea tuku ke ngaohi ke faka'ofa'ofa ma'u ai pē 'e he angama'á 'a ho'o ngaahi fakakaukaú; pea 'e 'āsili mālohi 'a ho'o falalá 'i he 'ao 'o e 'Otuá; pea ko e tokāteline 'o e lakanga fakataula'eikí 'e mokulu ia ki ho laumālie 'o hangē ko e ngaahi hahau mei he langí.

"E hoko 'a e Laumālie Mā'oni'oni ko ho takaua ma'u ai pē."⁴

'Oku ou ma'u mei ai ha fale 'i ma'atautolu kotoa. 'Oua te ke to'o ma'ama'a ho'o ongo 'i 'ofa ki he palōfita 'o e 'Otuá. Tatau ai pē pe ko fē feitu'u 'oku ou 'alu ki ai 'i he Siasí, pe ko hai e palōfita 'o e taimi ko iá, 'oku kole 'a e kaingalotú, "I ho'o foki ki he hetikuota 'o e Siasí, kātaki mu'a 'o fakahoko ange homau 'ofa ki he palōfita."

'Oku makehe ia mei he 'otua 'aki ha tahá pe ongo 'i manumanu-melie'ia 'i ha mo'unga 'i tangatá. Ko ha me'afaoaki ia mei he 'Otuá. Te ke lava ai 'o ma'u faingofua ange 'a e me'afaoaki 'o e fakahā fakamahinó 'i he taimi 'oku me'a ai 'i hono tu'unga ko e palōfita 'a e 'Eikí. Ko e 'ofa 'oku ke ongo 'i ko e 'ofa ia 'oku ma'u 'e he 'Eikí ki ha taha pē ko Hano fakafofonga.

'Oku 'ikai faingofua e me'a ko iá ke ongo 'i ma'u pē he 'oku fa'a kole 'e he 'Eikí e kau palōfita ke nau fai ha akonaki 'oku faingata 'a ke tali 'e he kakai. 'E feinga e fili 'o hotau laumālie ke taki kitautolu ke tau loto mamahi mo fakafehu'ia e uiui 'o e palōfita mei he 'Otuá.

Kuó u mamata ki he founa hono tokoni'i 'e he Laumālie Mā'oni'oní ha loto vaivai ke malu'i ha ākongā loto fakatōkilalo 'a Sīsū Kalaisí 'aki ha fakahā fakamahino.

Na'e fekau'i au 'e he palōfitá ke u foaki e mālohi 'o e faisilá ki ha tangata 'i ha ki'i kolo. Ko e palōfita pē 'o e 'Otuá 'okú ne ma'u e ki ke fili pe ko hai te ne ma'u e mālohi toputapu ne 'oange 'e he 'Eikí kia Pita ko e 'Apose-tolo Pulé. Kuó u 'osi ma'u 'a e mālohi faisila tatau, ka te u toki lava pē 'i ha tu'utu'uni 'e he Palesitēni 'o e Siasí, 'o foaki ia ki ha toko taha kehe.

Ko ia, na'á ku hili hoku ongo nimá ki he 'ulu 'o ha tangata kuo fili 'e he palōfitá ke ne ma'u e mālohi faisilá, 'i ha loki 'o ha 'apisiasi mama'o mei Sōleki. Na'e hā mei hono nimá 'a e fuoloa 'o 'ene ngāue 'i e kekelelé ke si'i mo'ui ai. Na'e tangutu ofi pē ki ai hono hoa sino si'isi'i. Na'e hā foki mei ai e faka'ilonga 'o e ngāue lahi fakataha mo hono husepānití 'i ha ngaahi ta'u.

Ne u lea 'aki e ngaahi lea ne fai 'e he palōfitá: "I he mafai mo e fatongia kuo foaki kiate au meia," pea hoko ai e hingoa 'o e palōfitá, "a ia 'okú ne ma'u kotoa 'a e ngaahi ki 'o e lakanga fakataula'eikí he māmaní he kuonga ní, 'oku ou foaki kiate koe 'a e mālohi

faisilá," peá u lea 'aki hono hingoá pea mo e hingoa 'o e tempale 'e hoko ai ko e faisilá.

Na'e tafe e lo'imatá 'i hono kou-'ahé. Ne u vakai ne tangi mo hono uai'í. Na'á ku tali pē ke na fiemālie. Na'á ne tu'u pea laka mai. Hanga hake pea lea le'o si'i mai na'e fiefia mo maha pē he taimi tatau. Na'á ne pehē na'e sai'ia 'aupito he 'alu mo hono husepānití ki he tempalé, ka 'okú ne ongo'i 'oku 'ikai totonu ke toe 'alu mo ia koe'uhí he kuo fili ia 'e he 'Otuá ki ha falala nāunau'ia mo toputapu mo'oni. Peá ne pehē 'oku tupu 'ene ongo'i 'oku 'ikai mateuteu ke hoko ko hono hoa 'i he tempalé koe'uhí he 'oku 'ikai lava 'o laukonga pe tohi.

Ne u fakapapau'i ange 'e lāngi-langi'ia hono husepānití ke na ō fakataha ki he tempalé koe'uhí ko hono mālohi fakalaumālié. Ne u feinga 'i he ki'i 'ilo si'isi'i ki he'ene lea fakafonuá, 'o talaange kuo fakahā kiate ia 'e he 'Otuá ha ngaahi me'a 'oku mahulu hake 'i he poto fakaemāmani kotoa pē.

Na'á ne 'ilo 'i he me'afuaki 'o e Laumālié kuo fai 'e he 'Otuá ha falala fakalangí ki he husepānití na'e 'ofa ai 'o fakafou 'i He'ene palōfitá. Na'á ne 'ilo 'oku ma'u e ngaahi ki ke foaki e mālohi faisilá 'e ha tangata ne te'eki

ke ne mamata ai pe 'ilo kimu'a ka na'á ne 'ilo 'i ko e palōfita mo'ui ia 'a e 'Otuá. Na'á ne 'ilo 'o 'ikai fie ma'u ke toe talaange 'e ha fakamo'oni mo'ui, ne lotua 'e he palōfitá e hingoa 'o hono husepānití. Na'á ne 'ilo 'i kuo uiui'i ia 'e he 'Otuá.

Na'á ne 'ilo 'i foki 'e hanga 'e he ouau 'e fakahoko 'e hono husepānití 'o sila 'i 'a e kakaí ki 'itānití 'i he nāunau fakasilesitāl. Na'á ne fakapapau'i 'i hono 'atamaí mo e lotó 'oku kei hokohoko atu e tala'ofa ne fai 'e he 'Eikí kia Pitá, 'i he Siasí: "Ko ia kotoa pē te ke nono'o 'i māmaní, 'e nono'o ia 'i he langí." Na'á ne 'ilo ia 'i he fakahā mei he 'Otuá.

Tau foki mu'a ki hotau kamata'angá. "Okú hokohoko atu 'a e fakahaá 'i he Siasí: 'oku ma'u ia 'e he palōfitá ma'á e Siasí; kau palesitēni ki hono siteikí, misioná, pe ko 'ene kōlomú; pīsopé ki hono uōtí; tamaí ki hono fāmilí; mo e fakafo'ituituí ma'ana."⁶

'Okú ou fakamo'oni 'oku mo'oni ia. 'Okú ongonā 'e he Tamai Hēvaní ho'omou lotú. 'Okú Ne 'ofa 'iate kimoutolu. 'Okú Ne 'afio'i homou hingoá. Ko Sīsū 'a e Kalaisí, ko e 'Alo 'o e 'Otuá, mo hotau Huhu'í. 'Okú Ne 'ofa 'iate kimoutolu 'o mahulu hake 'i he me'a 'oku mou makupusí.

'Okú lilingi hifo 'e he 'Otuá e fakahaá 'i he Laumālie Mā'oni'oní ki He'ene fānaú. 'Okú folofola ki He'ene palōfita 'i he māmaní, 'a ia ko Tōmasi S. Monisoni 'i he 'ahó ni. 'Okú ou fakamo'oni 'oku ne ma'u mo fakaaonga 'i kotoa e ngaahi ki 'o e lakanga fakataula'eikí 'i he māmaní.

'I ho'ofanongo he konifelenisí ni ki he ngaahi lea 'a kinautolu kuo ui 'e he 'Otuá ke fakafofonga 'i Iá, 'oku ou fakatauange ke mou ma'u e fakahā fakamahino 'oku fie ma'u ke mou 'ilo ai homou hala foki ki 'apí, ke nofo mo Ia 'i ha fāmilí kuo sila 'i 'o ta'engata. 'I he huafa toputapu 'o Sīsū Kalaisí, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Boyd K. Packer, "We Believe All That God Has Revealed," *Ensign*, May 1974, 95.
2. 1 Nifai 3:7.
3. 1 Nifai 3:8.
4. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 121:45–46.
5. Mātu 16:19.
6. Boyd K. Packer, *Ensign*, May 1974, 95.